

UDC
UDK 910.1:711.2(497.12) - 20

NEKATERE ZNANSTVENE PUBLIKACIJE S PODROČJA PROSTORSKEGA PLANIRANJA V SR SLOVENIJI

Andrej Černe*

Med strokovnimi gradivi za oblikovanje zasnove uporabe prostora je Zavod SRS za družbeno planiranje-področje za prostorsko planiranje izdal sedem strokovnih raziskav: kmetijstvo, gozdarstvo, rudarstvo, vodno gospodarstvo, varstvo narave, kulturni spomeniki, rekreacija in poselitev. Gradiva predstavljajo del temeljnih strokovnih osnov za pripravo prostorskega plana SR Slovenije. Vsebujejo objektivno informacijo o gibalnih fizičnih lastnostih celotnega območja SR Slovenije in njegovi primernosti za uresničevanje razvojnih ciljev. Glede na namen se vsebine študij omejujejo le na analizo tistih kazalcev, ki so pomembni za načrtovanje uporabe prostora v fizičnem smislu. Od tod tudi izbor tistih dejavnosti, katerih razvoj je poleg družbeno gospodarskih pogojev močno odvisen od določenih naravnih razmer.

Celotno delo na teh raziskavah je potekalo v treh fazah. V prvi fazi so bile izdelane tako imenovane sektorske študije z naslednjimi vsebinskimi elementi:

- pomen prostora za razvoj posameznih dejavnosti (pomen naravnih lokacijskih dejavnikov);
- stanje v prostoru in razvojne težnje posameznih dejavnosti (dosedanje in predvidene dolgoročne potrebe po prostoru za posamezne dejavnosti in problemi, ki se pojavljajo v zvezi s tem);
- vrednotenje prostora na osnovi naravnih razmer z opredelitvijo primernostnih območij, pomembnejših območij in objektov za varovanje naravne dediščine, inventarizacija pomembnejših vodnih virov in podtalnic in območja varovanja podzemnih vodnih virov ter opredelitev območij s pomembnejšimi omejitvenimi razmerami (poplavna območja, območja mokrih tal).

Druga faza je obsegala soočenje izbranih primernostnih in varstvenih območij, to je analizo odnosov med posameznimi dejavnostmi. Ob tem so bili opredeljeni poglobitni konflikti, navzkrižja ali možna sočasna prepletanja dejavnosti pri uporabi prostora.

* asistent, PZE za geografijo, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 12, 61000 Ljubljana, YU

V zaključni tretji fazi pa so vse te ugotovitve skušali strniti in povezati z drugimi socio-ekonomskimi smernicami in dognanji v tako imenovano »Sin-tezo«, ki naj bi pomenila nekakšen regionalni program razvoja in prostorskega urejanja SR Slovenije. Bila naj bi podlaga regionalnemu prostorskemu planu, ki bi sledil kot zaključni dokument.

Hitri in hkrati neenakomerni ekonomski, socialni in prostorski razvoj v povojni Sloveniji je namreč vplival na čedalje intenzivnejše poseganje v prostor in na vse večje izkoriščanje naravnih dobrin. Kazal se je v naraščajoči porabi mineralnih surovin, energetskih virov in vode ter v zahtevah po novih površinah za industrijo, naselitev, prometne naprave itd. Po drugi strani pa je ta hiter in vsestran, a hkrati regionalno različen razvoj povzročal tudi številne negativne posledice, kot so npr. onesnaženje voda in zraka, odlaganje odpadkov, hrup itd. Ves prostorski razvoj je bil pod močnim vplivom nekaterih fizičnih danosti (reliefa, poplavnih in hudourniških območij, območij vlažnih tal itd.), ki so omejevale ali preprečevale uporabo prostora. Družbeni posegi v naravno okolje so tudi marsikje omajali prvotno naravno ravnotežje in povzročili različne nove in pogostoma zelo destruktivne procese (uničevanje prvotne gozdne vegetacije in s tem nastanek plazov ali povečanje erozije). Na rabo prostora je imelo poleg tega čedalje večji vpliv večanje pomena nekaterih življenjsko pomembnih, vendar omejenih naravnih virov, kot so to voda (zlasti pitna voda) ali rodovitna tla. Obenem se je čedalje večjo težo pripisovalo nekaterim naravnim vrednotam zaradi njihovega kulturnega ali rekreacijskega pomena. Tako je postalo prostorsko načrtovanje nujno. Postalo naj bi prepotrben instrument družbenega upravljanja.

Našteti razlogi so narekovali prostorskim planerjem, da so ob pripravah za izdelavo prostorskega plana SRS upoštevali razen socialno-ekonomskih razmer in smernic v veliko večji meri kot doslej naravne danosti. Lotili so se vrednotenja »naravne primernosti«, kar naj bi pripomoglo, da bi ocenili osnovne fizične razmere in njihove sestavine po enotnih kriterijih. S tem bi si olajšali usklajevanje širših in ožjih interesov ter si lažje zasnovali skupno strategijo urejanja prostora. Ovrednotenje »naravne primernosti« in ugotavljanje možnosti in pogojev za rabo prostora naj ne bi bilo potemtakem namenjeno zgolj omejevanju družbenih posegov v pokrajino, marveč bi težilo za zavestnim in smotrnim urejanjem, spreminjanjem in tudi varovanjem prostora in naravnih virov. Izsledki teh raziskav bi omogočili posameznim nosilcem planiranja pregled nad predvidenimi potrebami po prostoru, možnostmi za njegovo rabo ter pogoji, pod katerimi bi ga družbenopolitične skupnosti lahko uporabile. Na osnovi ocen in bilančnih razmerij med razpoložljivim prostorom in njegovo primernostjo za posamezne dejavnosti na eni strani ter potrebami po prostoru na drugi strani bi lahko planerji na podlagi teh raziskav analizirali prostorske probleme posameznih dejavnosti kot tudi prostorske odnose med različnimi dejavnostmi, zlasti tistimi, ki so veliki porabniki prostora ali pa imajo močan vpliv na njegovo oblikovanje.

Osnova orisanega vrednotenja prostora je bila opredelitev »primernostnih območij«. To naj bi bili predeli, ki bi izkazovali ugodno kombinacijo naravnih danosti za namestitev določene dejavnosti (npr. za kmetijstvo, rekreacijo, vodno izrabo, rudarjenje itd.) Določitev »primernostnih območij« za posamez-

ne dejavnosti bi omogočila razmejevanje med posameznimi dejavnostmi, izločenje prednostnih območij za nekatere dejavnosti in, ne nazadnje, razpravo o tistih predelih, ki so bili primerni za več dejavnosti in so se zanje tudi potegovale različne in pogosto nasprotujoče si dejavnosti. Takšna analiza bi torej lahko bila zelo primerna podlaga za nadaljnje dogovarjanje o bodoči namenski porazdelitvi prostora med različnimi dejavnostmi in interesenti.

Večina teh raziskav nedvomno pomeni pomemben in napreden korak v prostorskem načrtovanju, tako po vsebinski zasnovi, kot po uporabljeni metodologiji. Po svojem značaju so nekatere med njimi močno geografske, ali pa vsaj pomenijo aplikacijo geografskih znanstvenih metod za potrebe prostorskega planiranja. Pri njihovi izdelavi je sodelovalo več geografov, ki delujejo na republiškem zavodu za družbeno planiranje. Prav gotovo bi bile vse te raziskave tudi zelo dragocen pripomoček pri pouku regionalne geografije Slovenije, kjer že dalj časa pogrešamo ustreznega novejšega geografskega priročnika. Razen tega so vse publicirane raziskave obogatene s številnimi novimi podatki o slovenskem prostoru in je v njih več posebnih kart Slovenije, ki prikazujejo našo republiko v docela novi luči oziroma s povsem novih vidikov (npr. karta primernosti slovenskega prostora za različne vrste rekreacije ali karte o razvoju industrializacije Slovenije na osnovi popisov prebivalstva ali karta, ki prikazuje gozdove po varovalnem pomenu). Karte so kartografsko in grafično odlično zasnovane in vzorno natisnjene.

Raziskave so po vsebinski zasnovi razdeljene na dva dela. V prvem so prikazane nekatere značilnosti stanja in dosedanjega prostorskega razvoja v SR Sloveniji, v drugem delu pa je prikazan metodološki pristop k vrednotenju naravne primernosti in kriteriji za določevanje varstvenih območij.

V tem prikazu bomo poročali predvsem o publiciranih raziskavah s področja kmetijstva, gozdarstva, vodnega gospodarstva in industrializacije Slovenije.

Kmetijstvo.¹ Raziskovalci so izhajali iz ugotovitve, da ima kmetijska dejavnost proizvodno in neproizvodno vlogo v prostoru. Kmetijstvo je dejavnost, ki oskrbuje prebivalstvo s prehrambenimi proizvodi, obenem pa tudi vzdržuje in oblikuje kulturno pokrajino, s čemer izboljšuje primernost prostora za bivanje in rekreacijo, hkrati pa varuje obstoječe ravnotežje v okolju.

Zaradi odvisnosti od naravnih razmer presoja dolgoročnih potreb kmetijstva po prostoru ne more temeljiti na trenutnih potrebah po prehrabnih proizvodih in sedanjih gospodarskih pogojih ter na tej osnovi ovrednoteni primernosti prostora. Prav tako se ne more opirati le na presojo o razmerah v slovenskem prostoru, temveč mora upoštevati tudi dolgoročni razvoj v svetovnem merilu. Med svetovnimi značilnostmi, ki vplivajo tudi na usmerjenost jugoslovanskega kmetijstva moramo omeniti: da zaenkrat ni realnih možnosti za mednarodno delitev dela pri proizvodnji hrane ter da obstaja neustrezno razmerje med potrebami po hrani in njeno proizvodnjo. V primeru vojne je treba čimveč hrane pridelati doma in sicer tudi na manj ustreznih območjih, to je v hribovitih predelih in na manj plodnih zemljiščih. Zaradi tega je potrebno pri dolgoročnem urejanju kmetijskih zemljišč upoštevati interese in potrebe splošnega ljudskega odpora.

Perspektivna dolgoročna proizvodnja in poraba osnovnih prehrabnenih proizvodov sta lahko osnova za ugotavljanje potrebnega obsega kmetijskih zemljišč. Današnji obseg kmetijskih zemljišč bi moral tudi v dolgoročnem obdobju zagotoviti določeno stopnjo samooskrbe, vendar pa kaže sedanji razvoj le manjšanje obsega kmetijskih zemljišč. Med poglavitne vzroke za tako stanje uvrščajo avtorji publikacije: opuščanje manj primernih zemljišč za kmetijsko rabo (planinski pašniki, senožeti, manj donosni travniki). Od leta 1938 do 1974 se je obseg kmetijskih zemljišč zmanjšal za okoli 10 %, predvsem v korist gozda. Nadaljnja značilnost je spreminjanje razmerja med posameznimi zemljiškimi kategorijami v korist kategorij, ki zahtevajo ekstenzivnejšo obdelavo, kar pomeni manjšanje obsega njiv, vrtov in vinogradov. Širjenje urbanizacije je povzročilo, da je 50 % poseljenih površin na kmetijsko zelo primernih zemljiščih, ali z drugimi besedami: 10—20 % boljših kmetijskih zemljišč je že pozidanih. Med ostale vzroke za zmanjšanje obsega kmetijskih zemljišč prištevajo avtorji še naslednje: nakupe kmetijskih zemljišč od nekmetov, deagrarizacijo, neposredne izgube zaradi zazidave, ki znašajo po grobi oceni 1200 ha letno in posredne izgube zemljišč z razkosanjem zemljiških kompleksov in nastajanjem enklav med zazidanimi površinami.

Pri vrednotenju zemljišč za kmetijsko rabo so raziskovalci izhajali iz nekaterih osnovnih pogojev in določenih lastnosti zemljišč:

- da je zemljišče primerno za obdelavo s stroji in sodobnimi orodji,
- da zadržuje erozijo in ohranja svojo rodovitno moč,
- da lahko zadržuje vlago, ki je potrebna posevkom, ter omogoča dostop zraka do potrebne globine,
- da vsebuje potrebna hranila za pridelke, ima ustrezno strukturo tal in je biološko aktivno in da nima škodljivih kemičnih in bioloških lastnosti.

Osnovni elementi za razvrščanje zemljišč v primernostna območja na osnovi naravnih razmer pa so bili: pedološke značilnosti tal, nagib zemljišča in osončenje, klimatske razmere in nadmorska višina. Na osnovi klasifikacije so raziskovalci razlikovali več kategorij.

- Zelo primerna zemljišča. Srečujemo jih predvsem na peščenih prodnatih fluvio-glacialnih in deloma tudi holocenskih zasipih, ki oblikujejo tipične ravninske predele Slovenije: Mursko ravan, Apaško polje, Dravsko in Ptujsko polje, Celjsko kotlino, Krško polje, Gorenjsko, Kranjsko-sorško polje, Ljubljansko polje ter spodnjo Vipavsko dolino.
- Primerna zemljišča. Zastopana so predvsem na ravnejših ali malo nagnjenih pobočjih (raven ali gričevnat svet, ki sega do višine 600 m). V to kategorijo sodijo nekateri deli Goriškega, Slovenskih goric, Haloz in Kozjanskega, na Dolenjskem dolina spodnje Krke, v zahodni Sloveniji pa Ilirsko-bistriška kotlina z Brkini ter del Koperskega in Vipavske doline.
- Srednje primerna zemljišča. Zastopana so po vsej Sloveniji, vendar ne nastopajo kontinuirano, temveč v posameznih arealih. Največ območij te skupine je v predalpskem hribovju osrednje Slovenije, v terciarnem hribovju vzhodne Slovenije in na robih nekaterih večjih ravnin oziroma kotlin.
- Malo primerna zemljišča. So predvsem na kraških planotah Dolenjske in Primorske, v Skofjeloško-Cerkljanskem in višjem predalpskem hribovju severovzhodne Slovenije ter na pobočjih oziroma robih alpskih planot.

Od skupne površine kmetijskih zemljišč v letu 1974 je odpadlo na »najbolj primerna« in »primerna kmetijska zemljišča« 22,6%. Značilno je, da je teh zemljišč izven največjih ravninskih območij (izven Ljubljanske in Celjske kotline, Dravskega in Murskega polja) relativno malo. Le v Pomurski regiji obsegajo »zelo primerna« in »primerna« zemljišča 50% kmetijskih površin. Vsekakor je teh zemljišč, ki so najbolj primerna za kmetijsko proizvodnjo zelo malo. Poleg tega pa ta območja sovpadajo s predeli, kjer je največ urbanih površin, industrije in infrastrukture, kar predstavlja potencialno nevarnost za nadaljnje zmanjševanje obsega kmetijskih zemljišč.

Gozdarstvo.² Naloga raziskovalcev je bila ovrednotiti gozdni prostor SR Slovenije po varovalnem in lesno-proizvodnem pomenu na osnovi naravnih razmer in za potrebe planiranja širših republiških interesov.

Gozdovi in lesna proizvodnja sta za naše gospodarstvo izjemnega pomena. Isto velja za vlogo gozdov pri vzdrževanju ravnotežja v našem prostoru, kjer je potrebno doseči skladno delovanje vrste naravnih pa tudi gospodarskih dejavnikov. Vse to skupaj pa opredeljuje varovalno funkcijo, lesno proizvodni pomen in nekatere druge družbene funkcije gozdov. Zaradi tega mora vsako gospodarstvo z gozdovi zagotoviti: trajnost gozdov in trajnost gozdne proizvodnje, izboljševanje in ohranjanje lesno-proizvodne in drugih družbenih funkcij gozdov, enostavno biološko reprodukcijo in načrtno odpiranje gozdov z gozdnimi potmi.

Lesne zaloge SR Slovenije znašajo 176 milijonov bruto m³, izkoriščamo pa povprečno 3,42 milijona bruto kubičnih metrov lesa letno. Intenzivnost izkoriščanja gozdov zajema v družbenem sektorju 92% prirastka, v zasebnih gozdovih pa le 76%. Vzroki za to so v slabšem stanju, strukturi in dražji gozdni proizvodnji v zasebnih gozdovih.

V zasebni lasti je 62,7% gozdov, ki so v posesti 210.111 zasebnikov. Povprečna velikost posesti je 3,01 ha. Drobljenje posesti pa se še nadaljuje in to predvsem v agrarno močno prenaseljenih območjih Dolenjske in Bele Krajine, v Halozah in Slovenskih Goricah. Navezanost kmetov, lastnikov gozdov, na sprotno oskrbo s tehničnim lesom, drvimi in steljo ter že omenjena drobna posest onemogočajo pristop k večjim združenim melioracijam, s katerimi bi uredili razmere v degradiranih gozdovih. Poprečni letni prirastek je v zasebnih gozdovih najnižji, prav tako etat, kar je še zlasti očitno, če primerjamo razmere s sosednjimi državami. Stanje v družbenih gozdovih je ugodnejše, vendar se tudi tu pojavljajo nekateri problemi. Delež zrelih gozdov sicer prevladuje, na drugi strani pa je delež mlajših gozdov relativno velik, kar pomeni, da ne bo mogoče zagotoviti trajnosti donosov, niti ni mogoče pospeševati obnove v prezrelih gozdovih. Do leta 1975 je propadlo zaradi onesnaženja ozračja preko 1.000 ha gozdov. Nadaljnjih 2.500 ha pa je bilo tako močno poškodovanih, da so bile onemogočene vse tri osnovne funkcije gozda. Izpad lesne proizvodnje v celoti ali samo deloma je bil ugotovljen na območju 20.000 ha gozdov. Izgubo varovalne vloge gozda zasledimo v območju Zasavja in Mežiške doline, družbena vloga gozda pa je prizadeta v okolici Celja.

Poleg analiz o proizvodnem potencialu naših gozdov so za osvetlitev pomena obsega gozdnih zemljišč raziskovalci poudarili tudi pomen perspek-

tivnih ocen potreb po lesu. Primanjkljaj lesne surovine se zaradi večanja zmogljivosti lesnopredelovalne industrije vedno bolj veča. Ker je pričakovati nadaljnje omejitve v uvozu lesa, bo tudi pritisk lesne industrije na domačo surovinsko osnovo vedno večji. Kljub močni gozdnatosti Slovenije in predvidenem povečanju skupnih gozdnih površin ter sočasnem večanju proizvodnega potenciala, ne bo možno zadostiti vsem potrebam domače industrije po lesu.

Ovrednotenje gozda se je oprlo na proučevanju in kartiranju gozdnih združb, ki so ga opravili v sklopu fitocenoloških kartiranj in na tej osnovi izdelanih gozdnovegetacijskih kart SR Slovenije. Rezultate ovrednotenja gozdnih združb na osnovi različnih kriterijev so raziskovalci povezali v skupno oceno, v kateri so razvrstili gozdne združbe na bonitetne razrede. Na osnovi teh pa so določili sedem kategorij gozdov po varovalnem pomenu.

V »trajno varovane gozdove« so všteli gozdne združbe, ki so na rastišču zavirale že prisotne erozijske procese, so vplivale na stabilnost tal, so s tem ščitile nižje ležeča zemljišča in jih varovale pred zasipavanjem z gruščem, plazovi ali usadi. To so bili gozdovi ali grmovne združbe gozdnega drevja v ekstremnih rastiščnih razmerah. Obsegali so 4% slovenskih gozdov. V njih je bilo izključeno vsako pridobivanje lesa. Zavzemali so predvsem območja alpskega sveta.

»Gozdovi z vsestranskim poudarjenim varovalnim pomenom« so gozdne združbe, katerih pomen je sicer lesnoproizvodni, vendar se mora gozdno gospodarjenje podrežati varovalnemu pomenu teh gozdov. Gozdovi obsegajo nekoliko nižji alpski in predalpski svet ter visokogorske kraške planote.

»Obrečni varovalni gozdovi« obsegajo gozdove in loge na obrežjih rek in potokov ter poplavne ravnice v njihovi neposredni bližini.

»Gozdovi interferenčnih klimatov« so vključevali gozdove jelke in bukve v interferenčni klimi na prehodu iz submediteranskih v celinske pokrajine. To so hkrati naši najpomembnejši lesno proizvodni gozdovi.

»Gozdove na labilnih tleh sestavljajo gozdne združbe, ki poraščajo rastišča v dokaj ugodnih orografskih razmerah, vendar je talni kompleks zelo labilen. Ti gozdovi so pomembni za proizvodnjo lesa. Nekatere med njimi uvrščamo celo med najdonosnejše v Sloveniji. Zavzemajo območja nižjih predelov alpskega in subalpskega sveta in segajo še v subpanonsko obrobje.

»Gozdovi stalnih ekoloških kompleksov« predstavljajo gozdove, ki se naglo naravno obnavljajo in so zato primerni za različne sisteme gospodarjenja z gozdovi. Predstavniki teh gozdov so visokogorski, gorski in predgorski bukovi gozdovi.

»Gozdovi s stabilnim ekološkim kompleksom« v sklopu kmetijskih zemljišč in naselij tvorijo gozdne združbe, ki so v gričevju in ravnini dosegli najvišjo razvojno stopnjo, a so že pod močnim vplivom človeka. Rastejo v območju močnejše poselitve in kmetijske rabe zemljišč, ki pa, kot kaže, so nastale ravno na rastiščih teh gozdnih združb.

Vodno gospodarstvo.³ Gradivo ne obravnava vseh področij, ki običajno sodijo v celovit prikaz vodnega gospodarstva. Avtorji torej niso obravnavali vseh družbenih in ekonomskih vidikov, temveč le tiste, ki prispevajo k opredelitvi fizične rabe prostora v zvezi z urejanjem voda.

Kot glavno nalogo so si raziskovalci zastavili, da pri prostorskem urejanju predvsem zavarujejo vodne vire, kajti nadaljnji razvoj gospodarskih in negospodarskih dejavnosti ter predvidene spremembe v številu in socialni strukturi prebivalstva bodo vplivali na večjo rabo pitne in industrijske vode.

Celotna vodna bilanca SR Slovenije je sicer ugodna, vendar jo kvarijo mnoge vode s hudourniškim značajem, neugodnimi odtočnimi razmerami (odnos med visokimi in nizkimi vodami je v razmerju 100:1 in celo več) in kraškim značajem. Kras zavzema eno tretjino slovenskega ozemlja. Za velik del kraškega sveta še nimamo zadovoljivih raziskav.

Skozi SR Slovenijo odteka letno poprečno 34 milijard m³ vode, od tega z ozemlja SR Slovenije 19 milijard m³ ali 56 %, ostalih 15 milijard m³ pa ima svoj izvor zunaj območja SR Slovenije. Ob najnižjih znanih stanjih vode razpolagamo le s 130 m³/s vode. Zmogljivost izvornih in podtalnih voda ob nizkih vodah znaša 38 m³/s oziroma 780 milijonov m³ letno. Dve tretjini teh voda je v območju Save, ena tretjina pa v drugih območjih, kar kaže na izredno neenakomerno regionalno razdelitev.

Podtalnica je za izviri drugi najbolj kakovostni vir oskrbe z vodo. Območja podtalnice so tudi regionalno neenakomerno razporejena; večje zaloge so na Dravskem in Ptujskem polju, v Celjski kotlini, na Ljubljanskem in Krškem polju, na Kamniški ravnini ter v območju Soške in Vipavske doline med Vrtojbo in Mirnom. Povsod tod je podtalnica še tako kvalitetna, da je ni treba čistiti. Podtalnice na manjših ravninskih območjih Dravinje, Mislinje, Pake, Drete, Poljanske in Selške Sore, Tržiške Bistrice in Save Dolinke ter Save Bohinjke pridejo v poštev zaradi premajhne izdatnosti le za oskrbo posameznih manjših naselij. 32 % slovenskega ozemlja sodi med območja, kjer je mogoče podtalno vodo zaenkrat tehnično le delno izkoriščati. Glavni vzrok je nepoznavanje vodnih razmer na krasu.

Pitne vode je v SR Sloveniji na splošno dovolj, ni pa lokacijsko, niti glede na sezonsko rabo, ugodno porazdeljena, kar povzroča številne težave. Z vodo iz vodovodov se je leta 1971 preskrbovalo 74,5 % gospodinjstev, ostala pa iz drugih sodobnemu načinu življenja manj primernih ali neustreznih virov. Delež vseh stanovanj, ki so imela tedaj napeljane vodovode je znašal 68,7 %. Raziskovalci so zaradi vedno večjega pomena, ki ga dajemo oskrbi z vodo in zaradi vedno večje porabe vode, določili varstvena območja in varstvene pasove, ki imajo namen zaščititi kakovost in zmogljivost tistih vodnih virov, ki jih ali pa jih bomo verjetno izkoriščali v prihodnosti. Zaščita naj bi bila urejena tako, da bi se omejevalo namestitvev posameznih dejavnosti oziroma bi bili predvideni določeni zaščitni ukrepi.

Velikost varstvenih območij in pasov je bila določena na osnovi geoloških, hidroloških in tehničnih razmer. Ta območja so naslednja:

- vplivno varstveno območje z blagim režimom, v katerem je dovoljena stanovanjska in druga gradnja ter čista industrija in obrt, pod pogojem, da je območje opremljeno s kanalizacijo;
- širše varstveno območje s sanitarnim režimom z istimi pogoji kot v prejšnjem primeru;
- ožji varstveni pas s strogim režimom, kjer je dovoljeno gozdarstvo, kmetijstvo in rekreacija, vendar z nekaterimi omejitvami;

- najožji varstveni pas z najstrožjim režimom, ki dovoljuje iste dejavnosti kot v prejšnjem primeru, le da morajo biti sanitarije zunaj varstvenega pasu;
- najožji varstveni pas — območje vodarne z najstrožjim varstvenim režimom, kjer so prepovedane vse druge dejavnosti. Ta pas naj bi bil pogozden ali urejen kot park.

Industrializacija SR Slovenije.⁴ Sektorska študija za tisto industrijo, ki je poleg ostalih pogojev odvisna tudi od naravnih in drugih prostorskih lokacijskih pogojev (npr.: velik porabnik vode), v okviru zasnove uporabe prostora ni bila izdelana. Zato so v »Sintezo« strokovnih gradiv vključili povzetek študije I. Vrišerja »Industrializacija SR Slovenije«.⁵ Žal se metodologija in vsebina te študije ne vključujeta v bolj ali manj enoten značaj ostalih študij uporabe prostora, čeprav razprava le nakazuje nekatere razvojne tendence industrije, ki so pomembne za nadaljnji prostorski razvoj. Študija na osnovi različnih meril (števila zaposlenih v industriji, števila industrijskih dejavnosti, deleža aktivnega prebivalstva v industriji in rudarstvu) podaja razvoj industrije predvsem po letu 1945 in njeno regionalno razporeditev. Analizira sedanje stanje in stopnjo industrializacije v SR Sloveniji.

Na osnovi razpoložljivih statističnih podatkov (deleža aktivnega prebivalstva v industriji in rudarstvu) ob posameznih popisih prebivalstva so bile za katastrske in upravne občine opredeljena območja z različno stopnjo industrializacije v SR Sloveniji. Avtor je razlikoval 6 tipov industrializacije (prikazal jih je tudi na karti):

- »neindustrializirana območja« zavzemajo severnovzhodno Slovenijo in občino Brežice;
- »območja nazadovanja ali stagniranja industrializacije« so na območju občin Ljubljana—Bežigrad in Center in Piran;
- »šibko industrializirana območja« z rahlim ali zmernim porastom so na območju občin Ptuj, Slovenska Bistrica, Šmarje, Grosuplje, Ljubljana in Vič-Rudnik, Postojna, Dravograd, Mozirje, Sentjur, Crnomelj, Trebnje, Cerknica, Koper, Sežana in Krško;
- »industrializirana območja v razvoju« zavzemajo območja občin Maribor, Celje, Laško, Zalec, Ljubljana-Moste in Šiška, Ajdovščina, Radlje, Slovenske Konjice, Sevnica, Kočevje, Litija, Ribnica, Nova Gorica, Vrhnika, Slovenj Gradec, Novo mesto, Logatec, Idrija, Ilirska Bistrica, Metlika in Tolmin;
- »stara industrializirana območja« se razprostirajo na območjih občin Ravne, Jesenice, Izola, Zagorje, Hrastnik, Trbovlje in Tržič;
- »obstoječa industrializirana območja, ki se še dalje razvijajo ali nova industrializirana območja« so na območju občin Domžale, Kamnik, Kranj, Radovljica, Škofja Loka in Velenje.

Razvoj industrializacije se je odražal v razvoju delovnih mest v industriji, razvoju novih industrijskih panog, povečanem deležu industrije v ustvarjenem družbenem proizvodu itd. ter tudi v spremembah v načinu življenja: v deagraciji, urbanizaciji, zazidavi naselij itd.

Merili sprememb v razporeditvi industrijskih dejavnosti sta bila lokacijski kvocient in regionalni faktor. To sta ulomka, ki merita spremembo po regio-

nalnih enotah glede na republiško povprečje. Močno pod slovenskim povprečjem je bilo leta 1975 osem občin: Ormož, Lenart, Smarje, Ptuj, Brežice, Šentjur, Grosuplje in Piran, najvišjo stopnjo industrializacije pa so izkazale občine: Ljubljana-Siška, Celje, Velenje, Izola, Tržič, Kamnik, Trbovlje, Hrastnik ter Ljubljana-Vič-Rudnik.

Iz tega kratkega prikaza vsebine študij in njihove metodologije vrednotenja je razvidna neenotnost med posameznimi študijami, tako po vsebinski, kot po metodološki zahtevnosti. Mnenja sem, da je to odraz pomanjkanja skupnega enotnega koncepta srednjeročnega in dolgoročnega razvoja LR Slovenije na tem področju, ki ga povzroča »sektorsko« reševanje problemov in razmestitve posameznih med seboj neuskkljenih dejavnosti v prostoru. Vendar take in podobne študije le pripomorejo k hitrejšemu in kvalitetnejšemu reševanju odnosov med posameznimi dejavnostmi, kar ima ugodno posledico: skladnejše načrtovanje slovenskega prostora.

Bibliografija — Bibliography

1. Zasnova uporabe prostora, Kmetijstvo, Zavod SRS za družbeno planiranje — področje za prostorsko planiranje, Ljubljana 1975.
2. Zasnova uporabe prostora, Gozdarstvo, Zavod SRS za družbeno planiranje — področje za prostorsko planiranje, Ljubljana 1975.
3. Zasnova uporabe prostora, Vodno gospodarstvo, Zavod SRS za družbeno planiranje — področje za prostorsko planiranje, Ljubljana 1976.
4. Sinteza (povzetki) strokovnih gradiv, ki zadevajo prostorski plan SR Slovenije, delovno gradivo za strokovno razpravo, Zavod SRS za družbeno planiranje — področje za prostorsko planiranje, Ljubljana 1977. Glej tudi:
5. Vrišer I.: Industrializacija Slovenije. Zavod SRS za družbeno planiranje — področje za prostorsko planiranje. 33 (Zeleni zvezki), Ljubljana, 1977.

SOME PUBLISHED RESEARCH FROM THE REGIONAL PHYSICAL PLANNING FIELD IN THE SOCIALIST REPUBLIC OF SLOVENIA

Andrej Černe

(Summary)

In order to prepare a professional basis for the physical plan of the SR Slovenia, the Republican Planning Office of the SRS-department for physical planning, published in the period 1973—1978 research on agriculture, forestry, water management, recreation, protection of cultural monuments, nature preservation and industrialization. The purpose of these expert materials was to find out and to face the foreknown long-term needs for physical space of those activities whose development depends a great deal on natural circumstances. To find out the possibilities and conditions for land use, a valuation of »natural suitability« had been made. By confronting the findings of »natural suitability« with the long-term needs for physical space, a base for judging the major priorities was provided, in turn providing a basis for the possibilities for the entire distribution considered activities.